

АНОТАЦІЯ

Коптєва О. В. Організаційно-економічний механізм податкового стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування». – Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2021.

У дисертаційній роботі вирішено важливе науково-практичне завдання, направлене на подальший розвиток теоретичних положень, розроблення методичних та практичних рекомендацій щодо функціонування організаційно-економічного механізму податкового стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств та формування належного обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств.

Перший розділ, «Теоретичні передумови формування організаційно-економічного механізму податкового стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств», присвячений дослідженню теоретичних основ стимулювання та розвитку інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств за рахунок податкових інструментів. Зокрема, досліджено стан та тенденції розвитку агропромислового комплексу України як одного з найбільших та найважливіших секторів національної економіки. Виявлено сутність та значення сільського господарства для розвитку національної економіки України. Узагальнено теоретичні підходи до визначення сутності понять «інновація» та «агроінновації», здійснено порівняльну характеристику контенту цих понять в залежності від запропонованих підходів. Встановлено особливості здійснення інноваційних процесів у сільському господарстві, виявлено причини низької інноваційної активності вітчизняних

сільськогосподарських підприємств та аргументовано необхідність активізації інноваційних впроваджень на сільськогосподарських підприємствах.

Доведено роль формування належного обліково-аналітичного забезпечення сільськогосподарських підприємств-суб'єктів інноваційної діяльності для прийняття оптимальних управлінських рішень щодо успішного й ефективного функціонування підприємства, орієнтованого на досягнення стратегічних цілей інноваційного розвитку підприємства. Обґрунтовано, що обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційною діяльністю повинно підтримувати взаємодію підсистем обліку, аналізу та контролю через інформаційні потоки в процесі формування, обробки та трансмісії інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності управлінських рішень щодо інноваційного розвитку підприємства.

Досліджено економічну сутність та роль податкового стимулювання в підвищенні інноваційної активності сільськогосподарських підприємств. Узагальнено проблемні аспекти державного регулювання та стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Запропоновано економічне розуміння понять «податковий стимул» (як інструмент, регульований податковим законодавством, який впливає на поведінку платника податків та через його інтереси спонукає до поведінки для досягнення певного корисного результату) та «податкове стимулювання» (як процес спонукання суб'єктів ринкових відносин, що здійснюється центральними та місцевими органами державної влади, шляхом застосування податкових стимулів, які заохочують суб'єктів ринкових відносин до поведінки таким чином, що національна економічна, соціальна та / або екологічна система отримує від цього користь), а також комплексу похідних понять, що створює теоретичну базу для зміни пріоритетів у напрямок інноваційних проєктів, що сприяють отриманню позитивних результатів для національних систем. Доповнено класифікацію податкових стимулів шляхом виокремлення матеріальних та нематеріальних податкових стимулів. Обґрунтовано основні принципи ефективної системи податкового стимулювання та досліджено основні елементи організаційно-

економічного механізму податкового стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Другий розділ, «Облік та аналіз результатів інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств», присвячений обліку, оцінці та аналізу показників інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств та її податковому стимулюванню, у тому числі за рахунок організації обліково-аналітичного забезпечення механізму податкового стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Зокрема, досліджено багаторівневу модель комплексного оцінювання рівня інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, з метою формування методичних рекомендації щодо оцінювання рівня інноваційної сприйнятливості сільськогосподарських підприємств. Під інноваційною сприйнятливістю сільськогосподарських підприємств, автор вважає за необхідне розуміти, здатність підприємства акумулювати інформацію щодо параметрів його внутрішнього середовища відносно наявності інноваційних ресурсів, можливостей та готовності сільськогосподарського підприємства до здійснення інноваційної діяльності. Вдосконалений методичний підхід до оцінки і аналізу інноваційної сприйнятливості сільськогосподарських підприємств, відмінність якого полягає у кількісному врахуванні сукупності персонально-психологічних чинників інноваційних змін, дозволяє обґрунтовувати компаративні висновки при прийнятті рішень щодо податкового стимулювання інноваційної діяльності.

Досліджено вплив податкового навантаження на діяльність сільськогосподарських підприємств. Встановлено, що оптимальний рівень податкового навантаження є важливим чинником для ділової активності, розвитку виробництва та може слугувати вагомим стимулом до впровадження інновацій в господарську діяльність сільськогосподарських підприємств. На основі когнітивного моделювання, за допомогою програмного продукту уEd Graph Editor доведено, що динаміка факторів впливу на інноваційну діяльність сільськогосподарських підприємств є високочутливою щодо одиничного імпульсу «зниження сукупного податкового навантаження», що дозволило зробити

висновки про пріоритетність застосування податкових інструментів стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Набули подальшого розвитку концептуальні засади організації обліково-аналітичного забезпечення механізму податкового стимулювання інноваційної діяльності, відмінність яких полягає у врахуванні різноспрямованості та емерджентності інформаційних потоків, що виникають в ході реалізації інноваційних проєктів. Впровадження запропонованих засад дозволяє підвищити якість інформаційних ресурсів та спростити їх розподіл між ланками управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств.

У третьому розділі, «Методичне забезпечення організаційно-економічного механізму податкового стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств», надано методичні рекомендації щодо формування організаційно-економічного механізму податкового стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств на макрорівні та мікрорівні. Присвячено ключову роль організаційним питанням податкового стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств та доведено, що податкове планування та оптимізація податкового навантаження залишаються найбільш дієвими способами зниження залежності розвитку підприємства від впливу держави.

Удосконалено методичний підхід до організації податкового обліку, аналізу та адміністрування діяльності сільськогосподарських підприємств, відмінність якої полягає у деталізації облікової інформації щодо здійснення інноваційної діяльності на сільськогосподарських підприємствах та супроводу аналітичних інструментів управління такою діяльністю. Застосування методичного підходу слугує вагомим важелем впливу на прийняття управлінських рішень в рамках податкового стимулювання та оптимізації податкового навантаження в умовах гострої обмеженості бюджетного фінансування.

Удосконалено технологію обліково-аналітичного забезпечення механізму стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, відмінність якої полягає у врахуванні інформаційних запитів щодо інноваційних

ресурсів, можливостей та готовності сільськогосподарського підприємства до здійснення інноваційної діяльності з боку суб'єктів зовнішнього середовища. Вдосконалена технологія дозволяє підприємствам формувати волонтерську звітність з інноваційної діяльності та здійснювати координацію участі в міжнародних проєктах підтримки інноваційного розвитку сільського господарства. Запропоновано структуру, процес формування та змістовне наповнення волонтерської звітності щодо оприлюднення результатів інноваційної діяльності.

Практична цінність окремих результатів підтверджуються їх запровадженням у діяльність селянських (фермерських) господарств, зокрема: в діяльність СФГ «Аліна» впроваджено методичний підхід до оцінювання інноваційної сприйнятливості (довідка № 15 від 25.09.2020 р.); на СФГ «Кайрос» впроваджені елементи когнітивної моделі податкового стимулювання інноваційної діяльності та методичні положення щодо організації комунікації у внутрішньому та зовнішньому інформаційних середовищах інноваційних процесів (довідка № 2020-10/7 від 07.10.2020 р.); ФГ «Комсомольське» використовуються рекомендації щодо організації процесу формування звітності за результатами інноваційної діяльності (довідка № 8/6 від 10.08.2020 р.); в практичну роботу СФГ «Наталі» впроваджені запропонований методичний підхід щодо оцінювання інноваційної сприйнятливості підприємства та рекомендації щодо формування інформаційного забезпечення процедури обґрунтування відповідності вимогам для отримання пільгового податкового адміністрування (довідка № 9/1 від 01.09.2020 р.). Теоретичні та методичні положення, що становлять наукову новизну дисертаційної роботи, використовуються в навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні дисципліни «Бухгалтерський облік» (довідка про запровадження № 20/86-34-177/1 від 07.12.2020 р.).

Ключові слова: інновації, агроінновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, інноваційний потенціал, податкове регулювання, податкове стимулювання, сільськогосподарське підприємство, управління інноваційною діяльністю, обліково-аналітичне забезпечення, система звітності.

ANNOTATION

Koptieva O. V. Organizational and economic mechanism of tax stimulation of innovative activity of agricultural enterprises. – Qualification scientific work on the rights of a manuscript.

The thesis for obtaining the Doctor of Philosophy (Ph.D.) degree on the speciality 071 Accounting and taxation. – Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ministry of Education and Science of Ukraine, 2021.

The dissertation solves an important scientific and practical task of further development of theoretical principles, methodological and practical recommendations for the functioning of organizational and economic mechanism of tax incentives for innovation of agricultural enterprises and the formation of proper accounting and analytical support for innovation management of agricultural enterprises.

The first section, «Theoretical prerequisites for the formation of organizational and economic mechanism of tax incentives for innovative activities of agricultural enterprises», is devoted to the theoretical foundations of stimulation and development of innovative activities of agricultural enterprises through tax instruments. In particular, the problems and trends of development of the Ukrainian agro-industrial complex as one of the largest and most important sectors of the national economy are studied. The essence and significance of agriculture for the development of the national economy of Ukraine are revealed. Theoretical approaches to defining the essence of the concepts "innovation" and "agroinnovation" are generalized, the comparative characteristic of content depending on the offered approaches is carried out. Peculiarities of implementation of innovative processes in agriculture are established, the reasons of low innovative activity of domestic agricultural enterprises are revealed and the necessity of intensification of innovations at agricultural enterprises is argued.

The dissertation grounds the role of formation of proper accounting and analytical support on innovative agricultural enterprises-subjects for making optimal management decisions to ensure successful and efficient operation of an enterprise, focused on achieving the strategic goals of innovative development of the enterprise.

It is substantiated that accounting and analytical support system of innovation management should ensure the interaction of subsystems of accounting, analysis and control through information flows in the process of formation, processing and transmission of information to provide the validity and effectiveness of management decisions on innovative development.

The economic essence and the role of tax incentives for increasing the innovative activity of agricultural enterprises are studied. The problematic aspects of state regulation and stimulation of innovative activity of agricultural enterprises are generalized. An economic understanding of the concepts of "tax incentive" (as a tool regulated by tax law that influences the behavior of the taxpayer and through his interests encourages behavior to achieve a certain useful result) and "tax incentives" (as a process of motivating market participants, carried out by central and local authorities, by applying tax incentives that encourage market participants to behave in such a way that the national economic, social and / or environmental system benefits from it), as well as a set of derived concepts that creates a theoretical basis for changing priorities in the direction of innovative projects that contribute to positive results for national systems. The classification of tax incentives has been supplemented by separating tangible and intangible tax incentives. The basic principles of an effective system of tax incentives are substantiated and the main elements of the organizational and economic mechanism of tax incentives for innovative activity of agricultural enterprises are investigated.

The second section, «Accounting and analysis of the results of innovation activities of agricultural enterprises», is devoted to accounting, evaluation and analysis of indicators of innovation activities of agricultural enterprises and its tax incentives, including through the organization of accounting and analytical support mechanism for tax incentives.

In particular, a multilevel model of comprehensive assessment of the level of innovative development of agricultural enterprises was studied, in order to form methodological recommendations for assessing the level of innovative susceptibility of agricultural enterprises. Under the innovative susceptibility of agricultural

enterprises, the author considers it necessary to understand the ability of the enterprise to accumulate information about the parameters of its internal environment regarding the availability of innovative resources, capabilities and readiness of agricultural enterprises to innovate. The dissertation improved the methodological approach to assessing and analyzing the innovative susceptibility of agricultural enterprises, the difference of which lies in the quantitative consideration of a set of personal and psychological factors of innovative change, allows to substantiate comparative conclusions when making decisions on tax incentives for innovation

The influence of the tax burden on the activity of farmers is investigated. It is established that the optimal level of tax burden is an important factor for business activity, production development and can serve as a significant incentive to introduce innovations in the economic activity of agricultural enterprises. Based on cognitive modeling with the help of the software product yEd Graph Editor the dissertation proved that the dynamics of factors influencing the innovation of agricultural enterprises is highly sensitive to a single impulse to "reduce the overall tax burden", which led to conclusions about the priority of tax instruments to stimulate innovation in agricultural enterprises.

The conceptual principles of the organization of accounting and analytical support of the mechanism of tax stimulation of innovative activity, the difference of which is to take into account the diversity and emergence of information flows arising during the implementation of innovative projects, have been further developed. The implementation of the proposed principles allows enhancing information resources and simplifying their distribution between the management of innovation activities of agricultural enterprises.

The third section, «Methodological support of organizational and economic mechanism of tax incentives for innovation of agricultural enterprises», provides guidelines for the formation of organizational and economic mechanism of tax incentives for innovation of agricultural enterprises at the macro and micro levels. The key role of organizational issues of tax incentives for innovation of agricultural enterprises is devoted and it is proved that tax planning and optimization of tax

burden remain the most effective ways to reduce the dependence of enterprise development on state influence.

The methodological approach to the organization of tax accounting, analysis and administration of agricultural enterprises has been improved, the difference of which is the detailing of accounting information on the implementation of innovative activities in agricultural enterprises and support of analytical tools for managing such activities. The application of the methodological approach serves as a weighty lever of influence on management decisions in the framework of tax incentives and optimization of the tax burden in languages of acute budgetary constraints.

The accounting and analytical support technology in the mechanism of stimulation of innovative activity of agricultural enterprises has been improved to consider information requests on innovative resources, capabilities and readiness of agricultural enterprise to carry out innovative activities by environmental entities. Advanced technology allows companies to generate voluntary statements on innovation and coordinate participation in international projects to support the innovative development of agriculture. The structure, process of formation and content of voluntary statements on innovative activity results are offered.

The practical value of some results is confirmed by their introduction into the activities of farmer enterprises, in particular: in the activities of farmer enterprise «Alina» introduced a methodical approach to assessing innovation susceptibility (reference № 15 dated 25.09.2020); farmer enterprise «Kairos» introduced elements of the cognitive model of tax incentives for innovation and guidelines for the organization of communication in the internal and external information environments of innovation processes (reference № 2020-10 / 7 dated 07.10.2020); farmer enterprise «Komsomolske» uses recommendations for the organization of the process of reporting on the results of innovation (reference № 8/6 dated 10.08.2020); The proposed methodological approach to assessing the innovative susceptibility of the enterprise and recommendations for the formation of information support for the procedure of substantiation of compliance with the requirements for obtaining preferential tax administration are implemented by the

farmer enterprise «Natalie» (reference № 9/1 dated 01.09.2020). Theoretical and methodological provisions that constitute the scientific novelty of the dissertation are used in the educational process of Kharkiv National Economic University named after Semyon Kuznets in teaching the discipline "Accounting" (certificate of implementation № 20/86-34-177/1 from 07.12.2020).

Key words: innovations, agroinnovations, innovative activity, innovative development, innovative potential, tax regulation, tax stimulations, agricultural enterprise, innovation management, accounting and analytical support, reporting system.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Стаття у періодичному науковому виданні інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу:

1. Коптєва О. В. Проблемні аспекти організації податкового стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Sciences of Europe*. 2020. Вип. 2, № 57 С. 27–33. URL : <https://www.europe-science.com/wp-content/uploads/2020/11/VOL-2-No-57-2020.pdf>

Стаття у зарубіжній колективній монографії:

2. Prokopishyna O. V., Koptieva O. V. Evoluntary analysis of financial results of agriculture enterprises for defining state budget policy. Verlag SWG imex GmbH, Nürnberg, Deutschland, 2017. P. 204–216. URL : <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/18289>.

(авторський внесок: проаналізовано сучасний стан і тенденції розвитку діяльності вітчизняних сільськогосподарських підприємств)

Статті у наукових фахових виданнях України:

3. Прокопішина О.В., Коптєва О.В. Особливості та передумови формування організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 20 С. 521–527. URL: <http://global-national.in.ua/archive/20-2017/107.pdf> (*Index Copernicus*).

(авторський внесок: запропоновано складові організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств).

4. Прокопшина О.В., Коптева О.В. Шляхи апроксимації європейського досвіду стимулювання інноваційної діяльності до реалій України. *Науковий вісник Херсонського Державного університету*. Сер. : Економічні науки. 2017. Вип. 27 (1) С. 81–84. URL : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_27/1/21.pdf (*Index Copernicus*).

(авторський внесок: надано рекомендації щодо можливостей застосування зарубіжної практики використання податкових інструментів для активізації інноваційної діяльності в сучасних умовах української економіки).

5. Сатушева К. В., Коптева О. В. Звітність за результатами інноваційної діяльності як інструмент податкового адміністрування міжнародного бізнесу. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 5-2(54) С. 124–129. URL : http://business-navigator.ks.ua/journals/2019/54_2_2019/24.pdf (*Index Copernicus*).

(авторський внесок: надано пропозиції щодо змісту звітності суб'єктів інноваційної діяльності, а також організації процесу звітування, що дають змогу забезпечити раціональне відображення результатів інноваційної діяльності підприємства для зовнішніх користувачів інформації).

6. Koptieva Olha The essence, classification and role of tax stimulus for activation of innovative processes in agriculture. *Бізнес-навігатор*. 2020. Вип. 4(60) С. 92–98. URL : http://business-navigator.ks.ua/journals/2020/60_2020/18.pdf (*Index Copernicus*).

7. Коптева О. В. Оптимізація інформаційних потоків в системі податкового планування сільськогосподарських підприємств-суб'єктів інноваційної діяльності. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 48. С. 149–155. URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/48_2020_ukr/31.pdf (*Index Copernicus*).

Публікації за матеріалами конференцій:

8. Коптева О. В. Забезпечення інформаційної прозорості діяльності сільськогосподарських підприємств як суб'єктів суспільного інтересу. *Розвиток обліку, аналізу і аудиту суб'єктів суспільного інтересу* : тези виступів

Міжнародної наукової конференції, 20-21 жовтня 2017 р. Житомир : ЖДТУ, 2017. С. 74–76.

9. Коптева О. В. Розвиток спеціальних режимів оподаткування сільськогосподарських підприємств як елемент державної підтримки аграрної галузі. *Економічне майбутнє України очима молодих дослідників* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 30 листопада 2018 р. Київ : ТОВ «ВІПО», 2018. С. 47–49.

10. Коптева О. В. Порядок відображення об'єктів інноваційної діяльності на рахунках бухгалтерського обліку. *Проблеми обліку, аудиту, аналізу та оподаткування в умовах глобалізації економіки* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 25 лютого 2019 р. Кривий Ріг : ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського 2019. С. 46–50.

11. Коптева О. В. Формування вимог до обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності. *Сучасні проблеми управління підприємствами : теорія та практика* : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, 18-19 березня 2019 р. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. С. 414–416.

12. Коптева О. Модель інноваційної сприйнятливості сільськогосподарського підприємства. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця* : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, 30–31 травня 2019 р. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. С. 81–82.

13. Прокопішина О. В., Коптева О. В. Концептуальні основи обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним підприємством. *Сучасні проблеми управління підприємствами : теорія та практика* : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, 3-4 березня 2020 р. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. С. 424-427. (авторський внесок: обґрунтовано принципи формування обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним підприємством, ідентифіковано фактори, що впливають на якість інформаційного забезпечення процесу управління інноваційною діяльністю).